

Acta Universitatis Tyrnaviensis - Iuridica

**Ročenka
Právnickéj fakulty
Trnavskej univerzity
v Trnave**

V, 2008

Editor

prof. JUDr. Dr.h.c. Peter Blaho, CSc.

Redakčná rada

prof. JUDr. Helena Barancová, DrSc.
 prof. JUDr. Peter Blaho, CSc.
 prof. JUDr. Alexandra Krsková, CSc.
 prof. JUDr. Ján Lazar, DrSc.
 prof. JUDr. Jozef Prusák, CSc.
 prof. JUDr. Ján Švidroň, CSc.

Tajomníčka

JUDr. Mgr. Adriana Švecová, PhD.

Recenzenti

prof. PhDr. Gustáv Dianiška, PhD.
 prof. JUDr. Ivan Šimovček, CSc.
 prof. JUDr. Jozef Prusák, CSc.
 doc. JUDr. Matúš Nemeč, PhD., mim. prof.
 prof. JUDr. Peter Škultéty, DrSc.
 JUDr. Mgr. Adriana Švecová, PhD.
 JUDr. Mgr. Tomáš Gábriš, PhD.

TRNAVSKÁ UNIVERZITA
Právnická fakulta
 Knižnica
 Kollárova 10, 917 01 TRNAVA

© TYPI UNIVERSITATIS TYRNAVENSIS, TRNAVA 2009

ISBN 978-80-8082-268-2

OBSAH

JUDr. Peter Vyšný Trestné právo Aztékov	7
JUDr. Mgr. Adriana Švecová, PhD. / Mgr. Matej Pekarík Právohistorická povaha idey svätej uhorskej koruny	57
JUDr. Mgr. Tomáš Gábriš, PhD., MA Vplyv materiálnych prameňov na obsah stredovekého práva	77
Prof. JUDr. Dr. h. c. Peter Mosný, CSc. Niektoré problémy vzťahov Čechov a Slovákov pred vznikom ČSR	101
Mgr. Vojtech Vladár, PhD. Teoreticko-právny pohľad na pramene kánonického práva	111
Ing. Jana Koprlová Stručný náčrt hospodárskej kriminality	125
JUDr. Tomáš Strémy Prevenencia kriminality v Slovenskej republike na začiatku 21. storočia ..	159
JUDr. Miroslava Vráblová Aktuálne úlohy pri predchádzaní a postihu kriminality mládeže	173
JUDr. Ing. Adrián Jalč, PhD. Priebeh dokazovania v počiatočných štádiách trestného konania	189
JUDr. Patrik Príbleský, PhD. Prezident v ústavnom systéme Slovenskej republiky	203
doc. JUDr. Soňa Košičiarová, PhD. Princíp transparentnosti a právo na dobrú správu	239

JUDr. Linda Wáclavová Aplikačnoprávne problémy spojené s využívaním právneho inštitútu. Elektronický podpis	285
JUDr. Mgr. Adriana Švecová, PhD. / JUDr. Peter Vyšný Za docentkou JUDr. Gertrudou Železkovou, PhD.	295
MEDZINÁRODNÉ DISKUSNÉ FÓRUM	
Právnická fakulta TU 19. 9. 2008 Rekodifikačné práce v krajinách strednej Európy – zdroj inšpirácie pre slovenské súkromné právo?	299
JUDr. Monika Jurčová, PhD. Právnická fakulta TU v Trnave Program a ciele diskusného fóra na pozadí slovenskej rekodifikácie súkromného práva, informácia o aktuálnom stave prác na Slovensku	303
prof. Dr. Lajos Vékás, Eötvös Loránd Univerzita v Budapešti Privatrechtskodifikation und die Entwicklungen im Gemeinschaftsprivatrecht	309
Prof. Dr. JUDr. Karel Eliáš Právnická fakulta Západočeská univerzita v Plzni Návrh českého Občanského zákoníku: Pokus o reformu	327
Aneta Wiewiórowska-Domagalska Wydział Prawa Cywilnego Departamentu Legislacyjnego-Prawnego Ministerstwa Sprawiedliwości The Re-codification Process in Poland – Status of the Work	343
Koreferáty:	
doc. JUDr. Karel Marek, CSc. Katedra obchodního práva, Právnická fakulta MU, Brno Evropské výzvy k Obchodnímu zákoníku a k návrhu Občanského zákoníku v České republice (poznámky)	355

JUDr. Marianna Novotná, PhD. Katedra občianskeho a obchodného práva, Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave Vybrané aspekty terminologického vymedzenia škody vo svetle európskeho smerovania koncepcie ujmy zákonom chráneného záujmu	361
Mgr. Jozef Zámožik Katedra občianskeho a obchodného práva, Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave Niekoľko poznámok ku kritériam pre výber a zaradenie nominálnych zmluvných typov do pripravovaného návrhu Občianskeho zákoníka	369
JUDr. Natália Štefanková Katedra medzinárodného práva a európskeho práva, Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave Jednotný systém právnych následkov porušenia zmluvy podľa Dohovoru OSN o zmluvách o medzinárodnej kúpe tovaru (CIGS)	373
Mgr. Jozef Štefanko Katedra občianskeho a obchodného práva, Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave Postúpenie pohľadávky: od stability v právnych vzťahoch k ekonomickej efektívnosti?	377
Mgr. Martina Uhliarová Katedra občianskeho a obchodného práva, Právnická fakulta Trnavskej Univerzity v Trnave Systém následkov porušenia zmluvy – niekoľko komparatívnych poznámok	383

JUDr. Mgr. Adriana Švecová, PhD., / Mgr. Matej Pekarík

Katedra dejín práva a Katedra rímskeho a cirkevného práva

PRÁVNOHISTORICKÁ POVAHA IDEY SVÄTEJ UHORSKEJ KORUNY

Synopsa: Štúdia sa snaží prezentovať základnú ústavnoprávnu ideu uhorskej svätej koruny, ktorá sa stala východiskom v stavovskej monarchii pre kreovanie konštruktov vyjadrujúcich v symbolizovaných predstavách vzťah uhorskej šľachty a panovník. Rozvinula sa až v stavovskej monarchii, kam svojou základnou charakteristikou aj patrí. Popri tom však obnovila svoju silu a význam v 19. a začiatkom 20. storočia, kedy sa mnohí aj nemaďarskí vedci zaoberali jej redefinovanými konštrukciami pričom mnohí z domácich autorov ju preceňovali a súdobí maďarskí politici iste aj zneužívali.

Kľúčové slová: ústavné právo, Uhorsko, korunovačný klenot, stredoveký štát, idea sv. uhorskej koruny, organické učenie o štáte, Š. Verböczy, Opus tripartitum, stavovská monarchia, uhorská šľachta, kráľ.

Pre právnú históriu je zrejmy sakrálny charakter korunovačného aktu, kde sa korunovanej osobe, položiť jej korunovačný klenot (*corona*) na hlavu prisudzuje vo fyzickom spojení s ňou mystická svätosť a sila, ktorú tak priamo korunovaný získava. Tento takmer metafyzický súvis anticipuje nosnú štátno-ideologickú ideu koruny (jednoznačne spájanú so stredovekou štátoprávnou symbolikou), vytváranou prostredníctvom západných vplyvov siahajúcich až k vzniku prvých stredovekých (barbarských) štátov¹. V stredovekej štátoprávnej symbolike pre posilňujúce sa vedomie identity štátu (i panujúcej dynastie) vyvstala potreba konkretizovať obrazne povedané abstraktné pojmy z hmot-

¹ Vývoj vychádzal z kráľovskej ceremónie korunovácie, ktorá len postupne (plynulo) nadobudla význam, že tradícia korunovačných insignií (medzi nimi najvýznamnejšou z nich bola koruna) symbolizuje prenos vládnucej moci a práv a nakoniec samotné insignie sú príslušnými štátnymi symbolmi. Viď KARPAT, J.: *Corona Regni Hungariae* v dobe Arpádovskej, Bratislava, 1937, s. 85. Prehľad historického vývoja idey u slovanských národov podáva SOLOVIEV, A.: *Corona regni: die Entwicklung der Idee des Staates in den slawischen Monarchien*. In *Corona regni: Studien über die Krone als Symbol des Staates im späteren Mittelalter*. Zost. Hellmann M., Weimar : Hermann Böhlhaus Nachfolger, 1961, s. 156 – 197. História a popis koruny ako klenotu podáva DEÉR, Josef: *Die Heilige Krone Ungarns*. Viedeň : Hermann Böhlhaus Nachf./Graz-Wien-Köln Kommissionsverlag der österreichischen Akademie der Wissenschaften in Wien, 1966, 303 s.

ných bytostí alebo predmetov². Hľadal sa a vytvoril právny konštrukt, podporujúci v prvom rade lesk panovníka i kráľovstva (štátu) popri konsekrovaní panovníckej moci. Uvedená právnofilozofická konštrukcia koruny je nepochybne produktom rozšíreným takmer v celej Európe (snáď s výnimkou Ruska) a úzko spojený s kresťanskou mystikou stredovekého človeka³. Predkladaná štúdiá má prvoradá cieľ poukázať na štátoprávne predstavy stredovekej právnej vedy, ktorá v službách stredového štátu a jej predstaviteľov legitímizovala európsky, pre Slovensko v podmienkach Uhorska uhorský stredoveký štát a zakladala tým právne piliere jeho moci.

Ako poukážeme, spomenutá idea predstavovala niekoľko krát vo svojich dejinách redefinovaný ústavnoprávny konštrukt, ktorý sledoval ponímanie štátnej moci, vyjadrovala vzťah jej nositeľov k sebe navzájom a rovnako bola nositeľkou silného symbolizujúceho verejnoprávneho akcentu. Nedotýkala sa len stredovekého vývoja, práve naopak prežila novovek a v dualistickom tradičionalistickom Uhorsku našla svojich teoretických aj politických stúpcov.

ÚVOD

Na úvod sa pristavme u jej európskych zárodokov⁴. Dovtedajšie pojmy *imperium*, *majestas* boli úzko spojené s osobou konkrétneho panovníka a hovorili o jeho panstve, jeho majestáte⁵. Už od čias Merovejovcov sa používal aj pojem *res publica*, čím sa chápal cisárom spravované spoločenstvo. Doba nemeckých Ottovcov priniesla snahu o obnovu *imperii Romani*, avšak napokon ich úsilie sa

² LUSCHIN VON EBENGREUTH, Arnold: Die heilige Krone Ungarns. In: Österreichische Rundschau, XV, 1908, s. 1–5. Tiež LUSCHIN VON EBENGREUTH, Arnold: Österreichische Reichsgeschichte des Mittelalters. Bamberg: vydavateľ neuvedený, 1914, s. 437–438.

³ V slovenskej právnej histórii sa problematike venoval najviac z pozície právnej J. Karpát, kladúc si dve zásadné otázky, kedy sa termín *corona* začal užívať a v akých právnych súvislostiach a prípadne na základe akých okolností sa vžil termín skôr než v okolitých krajinách, koncentrujúc pozornosť na 13. storočie.

⁴ V našom odbornom diskurze prehľad vývoja uvedeného ústavnoprávneho konštruktú u vybraných európskych dejinách podáva KARPAT, J.: c. d., s. 3–10, najnovšie tiež GÁBRIŠ, T.: Uhorské feudálne právo spreď roku 1800 platné na začiatku 20. storočia a právnohistorický romantizmus, in: Sborník príspevků ke 140. výročí rakousko-uhorského vyrovnání, KEY Publishing s.r.o.: Ostrava, 2007, s. 110–112.

⁵ Byzantský bazileus v 6.–15. storočí hovoril o η βασιλεία μου (svojom kráľovstve). Pozri SOLOVIEV, Alexander V.: Corona regni: Die Entwicklung der Idee des Staates in den slawischen Monarchien. In: Corona regni: Studien über die Krone als Symbol des Staates im späteren Mittelalter. Zost. Manfred Hellmann. Weimar: Hermann Böhlau Nachfolger, 1961, s. 157.

minulo účinku aj pod vplyvom nastupujúcej štátoprávnej predstavy patrimoniálneho vládcu a vlastníka celého štátu v osobe panovníka.

Pripomeňme, že *patrimonium* nesie v sebe primárny element zásadného súkromnoprávneho statusu celého štátu, panovník sa vníma ako vládca a predovšetkým vlastník štátu, ktorý ako jeho *dominus* – pán určuje status k predmetu svojho výlučného vlastníctva⁶. Personifikácia štátu v osobe jediného vládcu je takmer dokonalá. Negatívne podľa patrimoniálneho nazerania štát nie je subjektom práva, nemá vlastnú právnú subjektivitu. S tým úzko súvisí synkretizmus (prelínanie) či nedeliteľnosť (unitarizmus) verejných (resp. pre blaho celého obyvateľstva, či vytvárajúcich sa sociálnych vrstiev) a súkromných záležitostí panovníka, *ipso facto* nie je vôbec náležité vytvárať akékoľvek konštrukcie „verejného“, pokiaľ rozvíjajú súkromnoprávnú ideu všetko obyvateľstvo i územie patria panovníkovi. Dodajme taktiež na tomto mieste, že absolutizmus *patris regni* (otca vlasti – panovníka) sa nedelí v nijakom prípade o vládu s ľudom, čo ale nevylučuje účasť dvorského úradníctva na panovníckej moci pasívnym – čo do rozhodovacej právomoci – výkonom jeho nariadení a vôle, *ergo* v uvedenej etape už možno vzhliadnuť zárodky akejsi prvotnej šľachty z radov kráľových príbuzných, družiníkov a poradcov (klerikov i laikov).⁷ Uvedená predstava však má jeden háčik, keďže, aby sa panovník skutočne označil za pána svojej ríše, musí mať skutočne oddaných a lojálnych poddaných a rovnako musí pôsobiť neohrozene aj jeho medzinárodnopolitické postavenie, bez vážnejších zásahov z vonka. O uvedené sa však každý panovník musí buď úspešne alebo menej úspešne snažiť, v skutočnosti ide o trvalý boj v dejinách patrimoniálnej monarchie dosiahnuť uvedený ideál a vtláčať tak svoju predstavu o panovaní.

Na západe sa patrimoniálna teória štátu prekonáva aj na základe výučby rímskeho práva na univerzitách od 12. storočia. Od 13. storočia sa v Nemecku obnovuje používanie pojmu *Sacrum imperium Romani* ako samostatná právnická osoba⁸. Akou zásadnou moc legitímizujúcou predstavou sa koruna (vnímaná v postavení subjektu moci) stala, možno podobne sledovať v Anglicku, Francúzsku a Aragónsku na prelome 12. – 13. storočia⁹.

⁶ Ako uvádza Urfus, štát nebol vlastne ničím iným než rodovým majetkom (statkom) panovníka alebo vládnuceho rodu. URFUS, V.: 19. 4. 1713 Pragmatická sankcie, rodný list podunajské monarchie, Praha: Havran, 2002, s. 9.

⁷ ŠVECOVÁ, A. – GÁBRIŠ, T.: Dejiny štátu, správy a súdnicstva na Slovensku. Plzeň: Vydavateľství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 25.

⁸ GÁBRIŠ, T.: Uhorské feudálne právo spreď roku 1800 platné na začiatku 20. storočia a právnohistorický romantizmus, s. 110.

⁹ Anglicko už od 11. stor. si osvojuje jej význam hodnosti hlavy štátu, neskôr tiež štátnej moci a preukazovanie úcty, ktorá začínala patriť viac korune ako panovníkovi, prípadne

Etapa vývoja, kedy sa vytvára nový subjekt štátneho práva v opozícii k panovníkovi, je obdobím nastupujúcej stavovskej formy vlády. Právom hovoríme o dualizme štátnej moci medzi oslabeného absolutistického panovníka a silnejšie stavovské spoločenstvo. I keď je vhodné situáciu doplniť, pretože sa v dejinách objavujú aj silní panovníci, ktorí s relatívnym úspechom čelia politickým tlakom stavov na ústrednú panovnícku vládu (poukazujeme napr. v Uhorsku na celú anjouovskú vládu či éru Mateja I. Korvína). Vedno s tým sa mení aj predstava štátu, podľa ktorej sa štát oddeľuje od jeho prvotného predstaviteľa panovníka (v ideologickej a symbolickej rovine) a stáva sa sám abstraktným subjektom práva, pomyselnou osobou, pričom stelesňuje politické a mocenské usporiadanie stavovskej spoločnosti. Panovník je potom najvyšším orgánom konajúcim v mene štátu¹⁰.

V teoretickej rovine samotná idea koruny pre stavy nebola natoľko inšpiratívna, keďže vyjadrovala ich právo na vládu príliš vágne, priamo v otázke ich nároku participovať na moci sa jej obsah nemohol veľmi uplatniť, a preto sa nanovo reinterpretovala staršia idea o organickom učení symbolizujúcom telo cirkvi, prenesenom na štát. Stredoveká štátprávna idea organického učenia o štáte tak isto vychádzala z cirkevných prameňov (hoci pôvodne pochádzala z antických teórií), jej podstata bola priaznivo prijatá v čase vrcholného stredoveku.

Pôvodné chápanie štátu antických filozofov, ktoré si spoločnosť, štát predstavovali ako osobitný organizmus podľa vzoru živého ľudského organizmu, kresťanská teológia aplikovala najprv na cirkev¹¹. Úzkym prepojením cirkvi – panovník (laické spoločenstvo) sa organické učenie aplikované na cirkevnú organizáciu prirodzene rozšírilo aj na chápanie štátu. „Všetci ľudia, ktorí patria k jednému spoločenstvu sa považujú za telo a celé spoločenstvo sa považuje za človeka“ (Sv. Tomáš Akvinský). Potom už zostáva len otázka, kto sa považuje za člena tohto spoločenstva, kto je časťou ľudu¹² a kto nie? Veď popri panovaní

sa definovala koruna ako pendant voči panovníkovi. V Aragónsku bolo chápanie koruny v 13. a 14. stor. obdobie. KARPAT, Jozef: c. d., 1, s. 4.

¹⁰ Uvedený stav však opäť nemôže byť trvalým vzhladom na panovníkovo neutíchajúce úsilie o politickú prevahu. Priama dvojkoľajnosť výkonu verejnej moci pod vplyvom prirodzenej rivality panovníka a stavov viedie nakoniec k nezvratným deštruujujúcim procesom stavovského štátu smerom k absolutistickému modelu. Uvedený scénar však v európskych dejinách nie je vôbec procesom historicky determinovaným, aj v ňom sú výnimky (napr. poľská Rzeczpospolita) a časové posuny pri vzniku absolutizmu v jednotlivých európskych monarchiach.

¹¹ Cirkev nie je nič iné ako *corpus mysticum Christi*, Kristovo mystické telo. Cirkev sa podľa vzoru ľudského tela delí na údy, ktorého hlavou je Rímska kúria.

kráľa „označeného“ za hlavu, bolo potrebné vytvoriť súlad štátnej moci, ktorým nie je nič iné ako spolupráca sŕ organizmu, prispôsobovanie sa údom seba navzájom a hlave. Zhromaždenie ľudu organizované v politické teleso postavilo vodcu na čelo štátu, ktorý plnil úlohu hlavy¹³.

Obe idey patrili k právo-filozofickým konštruktom vytvoreným počas stredoveku, prežívajúce v jednotlivých európskych štátoch svoje vlastné uplatnenie a samostatnú teoretickú interpretáciu. V uhorských podmienkach rovnako obe prenikli do právneho povedomia a nasledujúci text bude venovaný práve ich prezentovaniu a sumarizovaniu pri pokuse o ich správne pochopenie a začlenenie do historickoprávneho kontextu dejín Uhorska.

1. KORUNOVÁCIA AKO PRÁVNÝ ÚKON SYMBOLIZUJÚCI LEGITIMITU MOCI

Hneď na počiatku našich úvah sme poukázali na to, že stredoveká symbolika zohráva pri vzniku, exploatacii a aplikácii právneho konštruktú koruny postavenie filozofického východiska, je alfou a omegou v stredovekom analogickom myslení (prítomnom *en bloc* nielen v práve), preto zdánlivo odbočme a pristavme sa pri uhorskej praxi aktu korunovácie – teda zjavného aktu symbolizujúceho prevod moci a organicky spojeného so samotným klenotom koruny.

Prax všetkých európskych stredovekých monarchií vrátane Uhorska ukazuje na nevyhnutný formálnoprávny akt korunovácie, ktorá predchádza reálnemu nástupu na trón, vlastne ho oficiálne iniciuje a započína. Korunovácia sa vníma ako nevyhnutná podmienka legitímneho panovania kresťanského kráľa, ako rituálny prevod moci z Boha na kráľa (realizuje sa deigraciálna teória), rešpektujúc ďalšie požiadavky na osobu korunovaného¹⁴. Z titulu symbolického korunovačného aktu sa dodržiavali pri korunováci uuhorských kráľov

¹² V uhorských podmienkach podľa Tripartita označený ako *populus*, nie *plebs*. Trip. 2. časť, 4. článok, § 2. Pozri edíciu prameňov LACLAVÍKOVÁ, M. – ŠVECOVÁ, A.: Pramene práva na území Slovenska I. Od najstarších čias do roku 1790, Trnava: Typi universitatis tyrnaviensis, 2007, s. 217.

¹³ Veľmi vzdialene uvedená formulácia pripomína podstatu zmluvnej teórie o delegovaní moci. Spracované podľa MIEZEY, B.: Magyar alkotmánytörténet. Budapest : Osiris tankönyvkiadó, 2003, s. 96.

¹⁴ Napríklad osobné vlastnosti „predurčenie na vládu“, určité politické okolnosti, realizácia nástupníckeho poriadku a pod. V ranostredovekom uhorskom kráľovstve sa však korunovaniu ale príliš veľký význam nepríkľadal, samotný grécky diadém dodnes známeho

tri formálne podmienky: korunovácia svätoštefanskou korunou, na tradičnom korunovačnom mieste uhorských kráľov v Stoličnom Belehrade, za aktívnej účasti ostrihomského arcibiskupa – primasa Uhorska. Zachovával sa tým prenesene vzťah s minulosťou (s kráľovskými predkami) a zaručovala sa stabilita kráľovského úradu i štátu.

Korunováciou sa rozumel korunovačný obrad podľa presne stanovených písomných pravidiel t.j. korunovačných poriadov. Tieto formuly určili poradie korunovačných aktov, písomne zaznamenané cirkevné a svetské prejavy patriace k obradu. Skladala sa z dvoch samostatných verejnoprávných aktov: spôsob prejavu vôle účastníkov korunovácie uznávajúcich kandidáta za svojho kráľa a formálnoprávny cirkevný obrad celebrowaný najvyšším uhorským klérom (ostrihomským arcibiskupom). Pôvodne pohanský akt odovzdania symbolov moci sa stále viac stal súčasťou cirkevného obradu prostredníctvom vyjadrovania podpory panovníkovej moci klérom a najmä aktom pomazania, ktorý vyjadroval posvätenie korunovanej osoby¹⁵.

Jej súčasťou v podmienkach stavovskej monarchie je zloženie korunovačnej prísahy, pričom v Uhorsku ako volebnej monarchii sa voľba podmienila priamo zložením tzv. volebných kapitulácií, v uhorských pomeroch hovoríme o inauguračných diplomoch¹⁶. V uvedenej praxi sa stretávame s listinami garantujúcimi nepísanú uhorskú ústavu¹⁷. V nich totiž panovník zložil písomne sľub (*pactum conventum, capitulatio*) akceptovania podmienok, určených volebným snemom, že bude dodržiavať nepísané ústavné obyčaje a zvyklosti a najmä stavovské, šľachtické výsady a práva. Právne záväzným sa stal uvedený akt až po verbálnej slávnostnej prísaha novozvoleným kráľom. S poukazom na

obdobie 14. a začiatku 15. storočia sa praktizuje dodatočné potvrdenie krajinských slôbod v nám známych konfirmáciach Zlatej buly a na ňu nadväzujúcich dekrétach prípadne zákonných článkoch¹⁸.

2. VYJADRENIE IDEY KORUNY V PODMIENKACH STREDOVEKÉHO UHORSKA

V otázke nepochybne exogénnych faktorov preberania významu i samotného konštruktú svätej uhorskej koruny sa v zhode s Karpatom domnievame, že uhorské politické (podobne i právnoteoretické) kruhy podnietila k prijatiu a interpretácii skúmanej idey prax kráľovskej kancelárie a cez ňu recipovaných západoeurópskych právnoteoretických názorov (najmä z pápežskej kancelárie).

Spôsobom priamej recepcie pôvodný pojem koruny, vnímanej ako kráľovský korunovačný klenot: *corona*, prijal širší symbolizujúci význam, zdôrazňujeme výsostne právne abstraktný a užívaný v štátoprávnej terminológii ďalšieho právneho (ústavnoprávneho) vývoja (vôbec nie iba stredovekého)¹⁹. Posvätená koruna používaná pri korunováci kráľa „je už v 9. -10. storočí navonok viditeľným znakom panovania so súhlasom cirkvi, kresťanského kráľovstva, a vzhľadom na sprostredkovanie a želanie univerzálnej cirkvi jeho všeobecne uznaným symbolom“²⁰. Tento symbol umožňuje dôverné spojenie panovníka a cirkvi, korunovaného monarchu a Boha: úplnosť moci, získanie Božej priazne prostredníctvom korunovácie prešlo na kráľa, ktorý sa týmto stáva ustanoveným zástupcom panovania Krista na tejto zemi²¹.

Premyslený konštrukt koruny sa mohol teoreticky legitimizovať najskôr v konsolidovanom a čiastočne už usporiadanom štáte, akým sa Uhorsko stalo

korunovačného klenotu pochádza až z vlády Gejzu I. okolo roku 1075 a horná časť latinská koruna je asi o sto rokov mladšia. K ambivalencii korunovácie pozri tiež KOSUTIÁNY, Ignác: *A magyar alkotmány- és jogtörténelem tankönyve*, 1. kötet. Budapešť, 1895, s. 58–59.

¹⁵ Korunovácia sa uskutočnila v korunovačnom kostole na pódiu pred oltárom. Súčasťou korunovačného aktu bolo aj upozornenie nastávajúceho panovníka na povinnosti kresťanského monarchu, cirkevná prísaha, v ktorej nový kráľ v zmysle idey kresťanskej monarchie prisahal na spravodlivosť, zachovanie mieru boj proti zlu a ochranu slabých), pomazanie (podľa cirkevného obradu na jeho pravom ramene a na chrbte), odovzdanie insignií (plášť, meč, žezlo, jablko), umiestnenie koruny na kráľovu hlavu, slávnostné *Te deum* a nakoniec korunovačná omša. MEZEY, B.: c. d., s. 96 a 99.

¹⁶ V iných štátoch označené za korunovačné reverzy, napr v Poľsku nazývané *pacta conventa*. Porovnaj tiež RAUSCHER, R.: *Dějiny veřejného práva ve střední Evropě*, Bratislava : vydavateľ neuvedený, 1935, s. 5.

¹⁷ Zachovali sa nám od Ladislava V. z roku 1453, Vladislava II. z 1490 a tiež v roku 1508 pri korunováci jeho maloletého syna Ľudovíta II.

¹⁸ Učnil tak napr. Ľudovít I. v 1351, jeho dcéra Mária v 1384 a Žigmund Luxemburský v roku 1435.

¹⁹ I korune – klenotu sa pripisovali vlastnosti štátoprávneho rázu, sama bola odznakom štátnej (panovníkovej) moci, pokiaľ ide o jej chápanie v pôvodných krajoch, kde uvedená teória vznikla a rozvíjala sa (Franská ríša, neskôr Francúzsko, Nemecko) a v čase, keď sa uvedeným koruna stala prameňom oprávnení, preniesol sa na ňu už právny význam.

²⁰ MEZEY, B.: c. d., s. 95., citujúc F. Eckharta a jeho zásadné dielo *A szentkorona-eszme története*, Budapest, 1941.

²¹ „Kohokoľvek vidíš korunovaného svätou korunou, nech by to bol aj vôl, uctievaj ho, považuj ho za svätého kráľa a váž si ho.“ „Dekády uhorských dejín Antonia Bonfiniho. (1488 – asi 1497). In: Pod osmanskou hrozbou. Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov VI. Bratislava : Literárne informačné centrum, 2004, s. 242. Pozri tiež MEZEY, B.: c. d., s. 96.

v 13. storočí. V našich pomeroch a v kontexte okolitých štátov Čiech a Poľska sa rozvíjalo učenie o korune v Uhorsku pomerne včasne, už v druhej polovici 11. storočia²². Ako vidno z prameňov, ideu koruny dokumentujú v českých krajinách a Poľsku až z druhej polovice 14. storočia²³.

Rovnako prijíname Karpátov záver, že historický pôvod petrifikácie preneseného štátoprávneho významu *corona* sa datuje do konca 12. storočia (od roku 1197 kontinuálne užívanaj v rôznych významoch²⁴). Kráľ nazýval najprv korunu svojou vlastnou (*corona nostra*), uvedené *epitetum constans* však nahradil už od roku 1221 prívlastok *regia* a v podobe *corona regia* sa užívala bez výraznejšieho významového posunu, keďže kráľovská koruna sa stotožnila s kráľovou korunou²⁵. V druhej polovici 13. storočia sa korune prisudzuje aj verbálne atribút posvätnosti (označenie *corona sacra*²⁶), a napokon celkom výnimočne (v čase Arpádovcov) sa nazývala *corona regni Hungariae* (event. *corona Hungariae*), v oboch prípadoch opäť v spojitosti s korunou kráľa. V histórii sa jej najčastejšie priradzovali prívlastky *Corona regia, nostra* alebo *Corona regni Hungariae* resp. Uhorská svätá koruna. Ustálenosť štátoprávneho inštitútu koruny sa chronologicky spája s prebiehajúcou vnútropolitickou metamorfózou štátu, meniaceho sa na stavovskú monarchiu práve v ranných deceniách 13. storočia.

V naznačenom sa východiskom stal pojem kráľovského klenotu-diaďému a dotknutý hmotný predmet sa chápal ako symbol kráľovej hodnosti a tým súdobej najvyššej štátnej moci. Právnym termínom sa stáva *corona* tým, že sa

²² Už v listinách v roku 1197 a 1198 sa používa termín *corona nostra*, v roku 1223 ju Ondrej II. abstrahoval a odosobnil od svojej osoby v koncepte *corona regia*. Na akési prvenstvo v používaní pojmu v Uhorsku v stredo európskom regióne poukazuje RAUSCHER, R.: Uherské a slovanské právne dejiny, in Przewodnik historyczno-prawny, roč. III/1932, s. 26, porov. KARPAT, J.: c. d., s. 10.

²³ Za Jána Luxemburského sa v českých krajinách abstrahuje od kráľa k pojmu *regnum* a v roku 1329 sa spomína *corona regni*, čo je za Karola IV. už bežne používaný termín. (Zaujímavosťou je, že v Majestas Carolina je pojem *corona regni* nahradený termínom *diadema*). V Poľsku sa prvýkrát spomína *corona Poloniae* v listine Kazimíra Veľkého z roku 1356 a v roku 1365 *corona regni Poloniae* ako symbol štátnosti a zosobnenie štátu, po nástupe Ľudovíta Uhorského na poľský trón sa uvedené označenie stalo definitívne pevnou súčasťou poľského štátneho práva. Viď GÁBRIŠ, T.: Uhorské feudálne právo pred rokom 1800 platné na začiatku 20. storočia a právnohistorický romantizmus, s. 111.

²⁴ Podľa rozšírenia, obsahového významu a intertextuálneho vyjadrenia sa uvedený pojem stáva jednoznačne zrdkadlom ponímania danej doby, cez prizmu štátoprávnych vzťahov a ich symboliky.

²⁵ Keďže kráľovská koruna sa stotožnila s kráľovou korunou, deponovanou predsa u neho.

²⁶ V uvedenom výraze publikovaná v listine Bela IV z roku 1256 a v štatúte nemeckého obyvateľstva Banskej Bystrice.

významovo oddeľuje od predstavy klenotu a vzťahuje sa len na to, čo klenot symbolizoval: kráľovskú hodnosť a úrad, v širšom ponímaní najvyššej štátnej moci²⁷. V historickoprávnom rozbere si treba ďalej všimnúť významové atribúty pojmu koruna: vernosť, česť, rôzne spôsoby zásluh preukázaných korune, ale ani nie tak jej ako vlastne panovníkovi, ktorému sa v skutočnosti poskytovali, a ktorý ich bezprostredne vyžadoval.

Od konca 12. storočia do konca vlády Arpádovcov sa koruna cituje takmer výlučne samojedinne (*corona*), popri tom od 30. resp. od 50. rokov 13. storočia sa definuje v nadväznosti na panovníka (*nos et corona*), preto uvedená distrakcia oboch už vyčlenených pojmov (kráľ a koruna) konotuje ponímanie koruny vo význame panovníckej ustanovizne (po stránke mocenskej, glorifikujúcej) viažuc k sebe terminologicky širší pojem *regnum* (tu chápanom ako štátna moc). Pri vzájomnosti oboch termínov (*regnum a corona*) mohli nastať aj pojmové zmeny, keď v takto vnímanom kontexte koruna znamenala naopak kráľa. Taktiež bolo poukázané na to, že v spojení *rex – corona versus regnum* sa mohli oba posledne menované pojmy v nemnohých prípadoch zamieňať, čím sa prirodzene významovo obohacovali navzájom (podľa dôkazu listinnej praxe druhej polovice 13. storočia). Ako je zjavné, ku kolísavosti významov a užívania pojmu koruny sa priradila aj štýlová tautológia medzi termínmi *rex a regnum*, prikláňajúc sa vo svojej genéze od prvého označenia k postupne preferovanej koncepcii *regnum – vládnaj a štátnej moci*, pričom uvedená vývojová objektivizačná tendencia (koruna ako objekt štátneho práva) sa dovŕšila ešte do konca arpádovskej doby. Z toho vyplýva fundamentálna (až fetišizovaná) téza, že koruna je prameňom celej štátnej moci, stelesnenie štátu a štátneho územia, ktoré je nedeliteľné²⁸.

Do popredia predsuneme neopomenuteľne s ideou koruny súvisiace a Werbőczym rozpracované organické učenie o štáte – rozšírené v Uhorsku najskôr až v 15. a 16. storočí v Opus tripartite. Toto dielo podľa súčasnej maďarskej historiografie predstavovalo základ stavovsko-šľachtickej ideológie, ktoré ako „biblia zemianstva“ žilo v uhorských dejinách ešte storočia, spojilo dve veľké štátoprávne idey stredoveku, totiž ideu koruny a organické učenie o štáte, súčasne prepožičiavajúc tejto teórii osobitú uhorskú črtu²⁹.

Kráľ a uhorský národ sa užšie, v prenesenom význame organicky previazali, pričom uvedený symbolizujúci a personifikujúci obsah dostal svoj formálnoprávny výraz v korunovácii a predovšetkým v kráľovských kapituláciach.

²⁷ KARPAT, J.: c. d., s. 76. MEZEY, B.: c. d., s. 97.

²⁸ Na práve vypovedané nadviazal (súdoby aj súčasný) maďarský revizionizmus a iredentistické hnutia po roku 1918.

²⁹ MEZEY, B.: c. d., s. 97.

Je známe, že počas Jagellovskej vlády panovnícka moc bola oslabená v relatívne vysokej miere, a keďže išlo o vrchol stavovského, neskorostredovekého obdobia, prirodzene, že ostatné stavy sa hlásili o účasť na moci reálne (na sneme či v šľachtických župách) aj v obraznom zmysle rozširujúcom náuku o svätej korune. Werböczy vyslovil názor o prenesení kráľovských výsoštných práv z národa na prvého kráľa sv. Štefana, pod ktorého vplyvom (osvojeným snád' so zahraničia) sa podľa jeho Ponaučení synovi Imrichovi pôvodne zaviedol do Uhorska a odvtedy sa stal symbolom štátneho územia a štátu. Pre Werböczyho je koruna základom celého právneho systému. Z nej môže vyplývať spoločný podiel kráľa a stavov na štátnej moci, avšak o uvedenom tvrdení bude vhodné ešte plnohodnotne teoretizovať, no už dnes možno pripustiť istú tézu o vzájomnom pomere panovníka a stavov na moci, čo nás vedie tiež k idee abstraktnej konštrukcie štátu, symbolizovanej korunou. O nej sa vyjadril Timon ako o imanentnej súčasti uhorského verejnoprávneho konštruktu, navyše stotožnenom s pojmom *patria* – ponímanom ako predchodca dnešného štátu³⁰.

Vo Werböczyho vysvetlení nositeľom najvyššej moci v štáte je rovnocenne spoločnosť kráľa a šľachticov, vo vzájomnej závislosti držia úplnosť moci. Keďže prameňom moci je spoločnosť (celok) šľachty, kráľovské práva prevádzajú prostredníctvom korunovácie šľachta na kráľa. Odvolávajú sa na dôsledky práve potlačeného Dózovho povstania, pôvodná stará rovnoprávnosť zanikla tak, že časť národa (poddaný) sa previnila proti celku národa, a tým stratila svoje právo na výkon politickej moci. Druhá časť národa z vlastnej vôle previedla najvyššiu štátnu moc do pôsobnosti svätej koruny štátu (z toho vyplýva, že korunováciou na kráľa). V korune sa stelesnila táto verejná moc držaná a odovzdaná šľachtou. Werböczy hovorí o svätej korune viacobsažne: na jednom mieste stotožňuje korunu s kráľom, inde korunu a kráľa spomína ako paralelné inštitúty a zase inde je svätá koruna predmetom územnej zvrchovanosti, a na ďalšom mieste prenecháva korune rad výsad, ako napr. právo prechodu, právo kráľovskej odúmrte. V každom prípade ako zistil Eckhart: „také tvrdenie sa u Werböczyho nikdy nevyskytuje, že každý šľachtic je členom svätej koruny, ale organické poňatie koruny aplikoval iba na dokázanie tézy rovnej šľachtickej slobody, inak stál na pozíciách idey koruny, ktorá sa vytvorila v starších dejinách a na zvrchovanosti ľudu, prevzatej z kroník“³¹.

V súvislosti s organickým učením o štáte to pre ideu koruny znamenalo, že

symbolizovala delenie vlády kráľa a politického národa uhorskej šľachty (stavov)³². Ako rozvinul Timon, vzťah ku korune priniesol novú platformu spoločenstva sv. koruny. Každý, kto získal od koruny právo držby slobodnej pôdy a voči nej si takýmto spôsobom vytvoril právny vzťah, sa považoval za člena sv. koruny. Dôležitou konzekvenciou príslušnosti ku *communitati* sv. koruny sa stala účasť na výkone verejnej moci spojenej s korunou. Popri svetskej šľachte k jej údom prináležia cirkev a slobodné kráľovské mestá. Spolu s kráľom – *capite coronae regni* tvorili *totum corpus Sacrae Regni Coronae*, t.j. plnosť verejnej moci³³.

V nadväznosti na to sa stala koruna verejnoprávnym a štátprávnym pojmom ako najpregnantnejší prejav vlády celého „*corporis coronae regni*“. Korune prináležalo štátne územie, kráľovské príjmy, z nej sa odvodzovali práva k nehnuteľnostiam jednotlivých členov. V otázke datovania uvedeného vývojového posunu Hajnik rozvíja, že sa tak mohlo stať najskôr v stavovskom období začiatku 14. storočia s poznámkou ustálenia a stabilizácie uvedenej verejnoprávnej významovej preferencie pojmu koruny na ďalšie storočia. Kosutány poukázal súhlasne s Hajnikom, že po nadobudnutí právnej záväznosti aktu korunovácie sa podobne idea koruny stotožnila definitívne s pojmom vlády – *regnum*³⁴.

V 14. a 15. storočí sa potom upevnila mienka, že výsoštné práva koruny prechádzajú na panovníka až korunováciou, v ktorej národ korunuje zvoleného (určeného) nástupcu kráľa a súčasne sa obe štátprávné sily (kráľ – národ) podmieňujú vo vzťahu k svojim štátnym právam a povinnostiam, čím verejnoprávne prerogatívy podľa Király³⁵ nadobúdajú delenie povahu. To platí obzvlášť o vojenskej insurekcii, súdnej a zákonodarnej moci. Napokon koruna ako „*radix omnium possessionum*“ zahŕňala v sebe zvrchovanú moc nad štátnym teritóriom pre všetky jej zložky (zdôrazniac účasť šľachtického národa na nej³⁶).

³⁰ TIMON, A.: Magyar alkotmány- és jogtörténet különöd tekintettel a nyugati államok jogfejldésére. 6. vyd. Budapest, 1919, s. 512 – 533.

³¹ MEZEY, B.: c. d., 97 – 98. Citujú F. Eckharta a jeho prácu A szentkorona-eszme története.

³² Zabúda sa na pôvodného reprezentanta štátu, na nositeľa koruny – panovníka, a do predia vystupujú stavy, ako údy svätej uhorskej koruny, ktorým primárne prináleží ako symbol štátnej moci.

³³ TIMON, A.: Magyar alkotmány- és jogtörténet különöd tekintettel a nyugati államok jogfejldésére, s. 513-514.

³⁴ KOSUTÁNY, I.: A magyar alkotmány és jogtörténelem tankönyve. I kötet Budapest, 1895, s. 58 – 59.

³⁵ KIRÁLY, János: Magyar alkotmány- és jogtörténet különös tekintettel a nyugat-európai jogfejldésére, Budapest, 1. kötet. 1908, s. 361, 489 a nasl.

³⁶ Vo svojom dôsledku to znamenalo, že každý, kto bol vlastníkom slobodného majetku (šľachtici, cirkevné inštitúcie a jej predstavitelia a niektoré slobodné kráľovské mestá) sa *eo ipso* stáva údom (končatinou) svätej koruny a môže participovať na verejnej moci.

Rozdelenie štátu na tri časti počas tureckej okupácie a prechod koruny na habsburskú dynastiu spôsobilo, že učenie o svätej korune stratilo na význame, ale predsa však zostalo trvalým základom argumentácie v straníckych bojoch zápasu o uhorský trón, v uplatňovaní nárokov Habsburgovcov naň, pri zjednocovaní krajiny, prípadne tiež pri interpretácii štátnosti Sedmohradska. Hmlisté politické a ústavné vzťahy naďalej posilňovali verejnoprávnu samostatnosť koruny. V čase územnej roztrieštenosti 16. – 17. storočia získala veľký význam územná definícia „krajín svätej koruny“. V protihabsburských bojoch sa sv. koruna stala symbolom uhorskej samostatnosti³⁷.

3. IDEA KORUNY V MODERNÝCH DEJINÁCH

Náuka o uhorskej svätej korune sa rozvinula v novodobých právno-historických polemikách od druhej polovice 19. storočia, keď časť uhorských právnikov i právnych historikov (vychádzajúcich z historickoprávnej školy) aj účelovo aj čisto teoreticky diskutovala a rozvíjala ideu v aktuálnych právnych podmienkach dualizmu i s poukazom na právnohistorický vývoj uvedenej základnej štátoprávnej idey. Rozšírená o nové prístupy od čias Hajníka, zohrávala podstatnú úlohu vo verejnoprávnej dogmatike. Liberálni (v merítke občianskeho štátu) a nacionálne promaďarsky orientovaní právnici si ideu koruny nanovo redefinovali v podmienkach postfeudálnej spoločnosti a budovania občianskeho štátu, popri tom však skúmali aj jej historickoprávne chápanie v minulosti. V naznačenom zmysle sa podriaďovali historickoprávnenému nazeraniu na právo a jeho miesto v danom čase. Vytvárali tým len priestor pre maďarský právny romantizmus, príznačný posilňovaním domácej moci voči absolutizujúcemu sa panovníkovi³⁸.

Na margo jej politického zne(vy)užívania sa vyzdvihoval teritoriálny aspekt *sedes corona* osobitne intenzívne najmä v 19. storočí, a tiež v prvej polovici 20. storočia, najskôr proti právu národov na sebaurčenie až do zániku Rakúska-Uhorska, a neskôr na revíziu či zrušenie územných klauzúl Trianonskej mierovej zmluvy. Pojem „svätá koruna“ sa stal po roku 1848, za dualizmu akýmsi „právnym fetišom,“ deklarovaným na základe uhorskej ústavy (z roku 1848, obnovené 1868). Učenie o svätej korune bolo nepriamo obsiahnuté aj v národnostnom zákone z roku 1868. Tvrdilo sa, že v Uhorsku stačí byť „členom svätej

³⁷ MEZEY, B.: Magyar alkotmánytörténet, s. 98.

³⁸ GÁBRIŠ, T.: Uhorské feudálne právo spred roku 1800 platné na začiatku 20. storočia a právnohistorický romantizmus, s. 117.

koruny“, súčasťou politického uhorského (maďarského) národa, aj v etnickom postavení národnosti a že nie je treba dávať národnostiam osobitné jazykové a kultúrne práva³⁹.

Romantizujúci uhorský tradicionalizmus premýšľal zároveň v intenciách stredovekých právnych prameňov pri právnej argumentácii. Príkladne v otázke podielu šľachty (národa) na zákonodarnej moci ešte v 19. storočí známy civilista K. Putz uvádzal citáty zo zákonov kráľa Štefana I, v II. knihe, hlava 19.27 sa cituje „*regale consilium*“ (kráľovská rada), hl. 14.29 „*regalis senatus*“ (kráľovský senát), hl. 23 spomína „*primatum conventus*“ (zjazd popredných), hl. 33 „*definitio communis concilii*“ (všeobecná rada), hl. 35 „*antiquos et modernos imitantes Augustos decretali mediatione nostra statuimus, consensimus petitioni totius senatus*“ (odsúhlasili sme žiadosť celého senátu), hl. 1 „*in monte sancto omnes regni optimates conventum fecerant et quaesiverant, qualiter gentis expedirentur negotia*“ (najlepší z kráľovstva sa zišli a pýtali sa, aké sú žiadosti národa), v úvode v § 11 sa hovorí o „*regni principibus congregatis totius senatus consultu*“ (z rozhodnutia celého senátu popredných kráľovstva). Podobne sa vyjadroval zákon Bela IV. z roku 1267 v § 3: „*habito baronum consilio et assensu*“ (majúc na zreteli radu a súhlas barónov). Ozrejmiac si organickú teóriu a teóriu o svätej korune § 3 úvodu k dekrétu z roku 1435 uvádzal: „*accepta auctoritate et consensu domini regis et baronum nec non nobilium totum corpus regni cum plena facultate absentium representantium unanimes voto, deliberatione et consensu,*“ (príjmúc autoritu a súhlas kráľa, barónov a šľachticov (tvoriacich) celé telo kráľovstva s možnosťou rozhodovania a súhlasu bez prítomnosti neprítomných). V roku 1445 v dekréte pripájajú k stavom aj mestá: „*nos universi praelati, barones, milites nobiles et civitates regnicolaeque in praesenti generali congregatione Pestiensis pro reformanda pace et utilitate ejusdem regni insimul congregati*“ (všetci preláti, baróni, urodzení vojaci a mestskí obyvatelia, zidení vedno na prítomnom sneme v Pešti z dôvodu reformovania poriadku a pre potreby tohto kráľovstva)⁴⁰.

Hajník predstavil vo svojej zásadnej práci k uhorským právnym dejinám z roku 1872⁴¹ názor, že kráľovská prísaha pri korunovačnom akte pozdvihla

³⁹ V r. 2000 prijal maďarský parlament zákon, č. 1/200 ktorým sa obnovila dôležitosť idey sv. koruny. Korunu umiestnili priamo do budovy parlamentu.

⁴⁰ PUTZ, K.: Zur Frage der Rechts-Reception und Codification in Ungarn. Viedeň: Verlag der G. J. Manz'schen Buchhandlung, 1872, s. 15–16. Prevzaté z GÁBRIŠ, T.: Uhorské feudálne právo spred roku 1800 platné na začiatku 20. storočia a právnohistorický romantizmus, s. 117.

⁴¹ HAJNÍK, I.: Magyar alkotmány- és jogtörténet, Zväzok I: Magyar alkotmány és jog az Árpádok alatt, Pest, 1872, s. 209–210. Tiež HAJNÍK, I.: Egyetemes európai jogtörténet a kö-zépkor kezdetétől a francia forradalomig. Budapest, 1899, s. 235 – 237.

korunováciu tak, že sa koruna stala v očiach národa reprezentantom krajiny a štátnej moci viac než v stavovskej monarchii uplatňovaný model voľby – praelektie hlavy štátu – panovníka. Chronologicky sa dotknutý vývoj zviazal podľa Hajníka už s 13. storočím, čím sa *status* koruny v štátoprávnom zmysle len posilnil a koruna sa *de facto* povýšila nad panovníka. Od konca 13. a začiatku 14. storočia ju považuje za výraznejšieho reprezentanta kráľovskej moci a výsostných práv kráľa, pretože za posledných Arpádovcov sa kráľovská moc oslabila natolko, že kráľ bol nútený osloviť vznikajúce stavy a deliť sa s nimi o moc. Prírodné, že uvedený akt zviazal obe strany tesnejšie a výrazom tohto spojenia v právnej teórii sa stala koruna, ktorá prijala už iný význam – symbol delenej vlády medzi kráľa a politický národ s dovetkom, že v prepojenosti na organické učenie kráľ ako hlava a stavy ako ostatné údy symbolického tela štátu stelesňovali plnosť verejnej moci, teda nie súkromnej, individuálne prináležiacej výhradne panovníkovi.

Najširšie, najprepracovanejšie ale i najkontroverznejšie rozvinul svätostefanskú ideu Timon⁴². Historicky podľa neho v neskorarpádovskej dobe, ovplyvnenej úpadkom patrimoniálnej kráľovskej moci vo svojej konečnej fáze, zrodilo verejnoprávne chápanie „maďarského“ národa pojem verejnej moci, štátnosti, pre ktorú bola charakteristická protichodnosť (polarizácia) kráľovskej a šľachtických štátoprávných pozícií. V záujme preklenutia istých tendenčných protirečení oboch strán sa vytvoril všeobjímajúci pojem koruny, stotožnený podľa Timona po prvýkrát s vlasťou (*patria*). Ako taký pojem nadobudol význam predchodcu neskoršie vyvinutého pojmu štát až v 15. storočí⁴³. Iste koruna bola symbolom uhorského štátu, národnej suverenity a zároveň ako zvláštna osobnosť bola vlastníkom verejnej moci⁴⁴. V čom sa ale Timon mýlil, je jeho nedomyslený záver v prvenstve abstraktného chápania koruny v Uhorsku než v ostatných západných štátoch⁴⁵. Celé obdobie od 14.

⁴² TIMON, Ákos: Magyar alkotmány- és jogtörténet különös tekintettel a nyugati államok jogfejlesztésére. 6. vyd. Budapešť : vydavateľ neuvedený, 1919, s. 512–533. Podobne v roku 1926 Vass nepochybne v ovzduší iredentistických hnutí označil ideu za plod právo- a štátoporného génia maďarského národa a za prameň nepretržitej právnej kontinuity maďarskej štátnosti od dôb najstarších až do dneška. VASS, Lajos: A Szent Korona tana és a jogfolytonosság. Budapešť : Vlastným nákladom, 1926, s. 15, 35.

⁴³ V prednesenom konštrukte údajne podľa Timona Uhorsko predstihlo západ, pretože dospelo včasnejšie k abstraktnému porúmaniu štátu v myšlienke *coronae regni Hungariae*.

⁴⁴ *Jurisdictio Sacrae Regni Coronae, jura Sacrae Coronae, pecunia (bona) Sacrae Regni Coronae*, a nie kráľova jurisdikcia, práva, majetky. In GÁBRIŠ, T.: Uhorské feudálne právo spred roku 1800 platné na začiatku 20. storočia a právnohistorický romantizmus, s. 114.

⁴⁵ V Nemecku už v 11. storočí sa užíval synonymický termín *Reich* pre symbolizovanie štátu, národnej suverenity a samostatnosti. V českej Kosmovej kronike sa uvádza: „*Per coronam*

storočia (1308) až do roku 1608 označuje za éru štátneho zriadenia, založeného na svätej korune a samotné ústavné zmeny z roku 1848 považuje len za dovŕšenie vývoja, keď sa údmi svätej koruny stali všetci občania požívajúci politické práva.

Timon sa predovšetkým vysporiadal s Werböczyho náukou. Komentujúc *Opus tripartitum*, podľa neho Maďari (Uhri) dobrovoľným zvolením za kráľa a korunovaním svätého Štefana preniesli z celej obce uhorského národa právo nobilitovať, udeľovať donácie, ako aj vládnuť, na svätú korunu a jej prostredníctvom na kráľa. Navyše každé právo k slobodnému majetku bolo zakorenené v korune ako *radix omnium possessionum*, a preto každý, kto bol majiteľom slobodného majetku (šľachtici, cirkevné ustanovizne a mestá) sa tým pádom stával údom svätej koruny a účastníkom na výkone práv verejnej moci. Údy spolu s hlavou potom tvorili *totum corpus*, ktorý bol predchodcom dnešného štátu.

Bartonieková⁴⁶ datovala vznik idey do doby svätého Štefana – pojem koruny sa totiž spomína v Ponaučeníach sv. Imrichovi, a keďže vtedy koruna symbolizovala podľa nej štát stotožnený s panovníkom, abstrakcia panovníka od štátu nastupuje podľa nej v stavovskej monarchii 15. storočia a prostredníctvom Werböczyho sa obohacuje ešte o symbolizujúcu predstavu organickej povahy o štáte.

Ku kritikom Timonovho chápania náuky sa radí predovšetkým Marczali⁴⁷. V jeho názoroch sa odráža triezvejší pohľad, keď chápe ideu koruny výhradne ako večný symbol štátnej jednoty. Jednoznačne zamietá Timonovu predstavu, že by sa všetci občania po roku 1848 prostredníctvom koruny stali údmi koruny, iba ak by sa koruna stotožnila so štátom. Popri ňom tiež mladší maďarský autor Szekfű⁴⁸ a predovšetkým nemaďarskí bádatelia (Scheuer⁴⁹, Steinacker⁵⁰,

capitis mei“ (III. kniha, kap. XX.) Viď tiež SCHEUER: Die Rechtlichen Grundgedanken der französischen Königskrönung. Weimar, 1911, s. 73, KARPAT, J.: Corona regni Hungariae v dobe Arpádovskej, s. 12–13.

⁴⁶ BARTONIEK, E.: Corona és regnum. In: Századok, roč. LXVIII, 1934, č. 7–8, s. 314 a nasl.

⁴⁷ MARZALI, H.: Ungarische Verfassungsgeschichte. Tübingen : vydavateľ neuvedený, 1910, s. 41.

⁴⁸ SZEKFŰ, Julius: Der Staat Ungarn. Stuttgart-Berlin : vydavateľ neuvedený, 1908, s. 59.

⁴⁹ SCHREUER, H.: Ákos von Timon: Ungarische Verfassungs- und Rechtsgeschichte (recenzia). Zeitschrift der Savigny Stiftung für Rechtsgeschichte, Germanistische Abteilung, zväzok XXVI, s. 326 – 340.

⁵⁰ STEINACKER, H.: Über Stand und Aufgaben der ungarischen Verfassungsgeschichte, článok in MIOG, Bd. XXVIII/1907, s. 276–347, k otázke koruny s. 305 – 311. S časti kritizuje Timonov príspevok k náuke o korune ale zachádza až k nenáležitému popieraniu idey v dobe 14. a 15. storočia, posudzujú ju len ako výplod Werböczyho teoretizovania.

Kadlec⁵¹, Maurovič⁵², Rauscher⁵³, Stieber⁵⁴ a iní) sa konfrontujú s Timonom⁵⁵ preferovaným a podľa neho v európskych dejinách jedinečným fenoménom koruny v úzkom prepojení uhorských dejín a naopak *sine ira et studio* poukazujú na ideu uhorskej koruny ako na súčasť štátoprávných teórií takmer v celej stredovekej Európe. Naopak Eckhart⁵⁶ považuje celú ideu svätej koruny za výtvor Werbőczyho osobnej geniality. Ako vieme, organické učenie o štáte Európa všeobecne poznala už z názorov Marsilia Ficina z Padovy a Werbőczy bol okolnosťami, hlavne slabou vládou Jagellovcov, priam prinútený vytvoril novú konštrukciu moci a prameňa práva⁵⁷.

Napokon Hómanov kompromisný názor⁵⁸ si môžeme spolu s Karpatom osvojiť: „pojmy *corona* aj *corona sacra* sú v prvých štyroch storočia existencie uhorského kráľovstva rovnoznačné s pojmami *regia dignitas*, *regimen*, *regnum*, t.j. kráľovská moc, ustanovítenie kráľovstva, ale nie krajina. Ideové základy náuky o svätej korune, ktorá už obsahovala aj prvky stavovské, sa začali rodiť už v dobe Anjouovcov, kedy sa začali šíriť názory o prenesení vládnej moci z národa na kráľa a zvlášť vzrastala úcta ku symbolickej svätej korune. V dobách

⁵¹ KADLEC, K.: Timon: Ungarische Verfassungs- und Rechtsgeschichte (recenzia), in Sborník věd právních a státních, roč. V/1905, s. 213 – 222, tiež článok Einige Bemerkungen über das ungarische und böhmische Staatsrecht, in Jahrbuch der Internationalen Vereinigung für vergleichende Rechtswissenschaft und Volkswirtschaftslehre, Berlin, 1904, s. 426 – 438. Tiež KADLEC, K.: Dějiny veřejného práva ve střední Evropě, Praha, (4. vydanie), s. 239 a nakoniec jeho zásadné dielo k Tripartitu KADLEC, K.: Werbőczyho Tripartitum a soukromé právo uherské a chorvatské šlechty v něm obsažené, Praha, 1902, s. 204. Podobné stanovisko ako Kadlec zastával MACŮREK, J.: Dějiny Maďarů a uherského státu. Praha, 1934, s. 118–119.

⁵² MAUROVIČ, M.: Timon Ákos: Magyar alkotmány- és jogtörténet (recenzia). In: Mjesečník Právnického družstva u Zagrebu, roč. XXIX, 1903, č. 1–6, 8, 10, 11, roč. XXX, 1904, č. 2–4, 6–8, roč. XXXI, 1905, č. 3, 9, roč. XXXII, 1906, č. 4–9.

⁵³ RAUSCHER, R.: Dějiny veřejného práva ve střední Evropě, Bratislava, 1935, s. 125.

⁵⁴ STIEBER, M.: Dějiny veřejného práva ve střední Evropě (Kniha první: Právo ústavní). Praha, 1931, s. 24.

⁵⁵ V konfrontácii s prekladom jeho práce k uhorským ústavným a právnym dejinám. TIMON, A.: Ungarische Verfassungs- und Rechtsgeschichte mit Bezug auf die Rechtsentwicklung der westlichen Staaten. Trans. Felix Schiller. Berlin: Puttkamer und Mühlbrecht, 1904. 789 s.

⁵⁶ ECKHART, Ferenc: Jog- és alkotmánytörténet. In: A magyar történetírás új útjai. 2. vyd. Budapešť, 1932, s. 303. Tiež ECKHART, Ferenc: Magyarország története. Budapešť, 1935, s. 143. Eckharta sa zastal MÁLYUSZ, Elemér: Az Eckhart-vita. In: Századok, LXV, 1931, č. 9–10, s. 415–416.

⁵⁷ KARPAT, J.: c. d., s. 19.

⁵⁸ HÓMAN, B. – SZEKFI, G.: Magyar történet III. Budapešť, 1928–1934, s. 115 a 289.

bez kráľa sa potom v plnej miere vyvinul názor, že pôvodným nositeľom moci v štáte je národ, ktorý túto moc až pri korunovaní prenáša na panovníka. Tento názor sa prvý raz objavil v kronike Šimona z Kézy, koncom 15. storočia však už bolo toto chápanie také rozvinuté (už v jednom zo snemových uznesení z roku 1440 je náuka o svätej korune prítomná) a Werbőczy náuku o korune mohol už začiatkom 16. storočia jasne formulovať a sumarizovať⁵⁹.

ZÁVER

Celkom iste je vhodné považovať pojem koruny za útvar európskej stredovekej právnej kultúry, do ktorej prirodzene v súvislosti s prijatím a formovaním teórie uhorskej (resp. svätoštefanskej) koruny priradíme uhorský kultúrno-právny okruh. Rovnako, ak zasadíme ideu koruny do extenzívnejšieho významového okruhu stredovekej symboliky, prisúdíme jej jednu z podstatných charakteristík, pokiaľ si uvedomujeme silu a gradus stredovekého vnímania reality na pozadí bohatstva jej symbolov. V súčasnom bádani si z toho titulu musíme povšimnúť viacvýznamovosť (polysémiu) dotknutého, nepochybne symbolického právneho konštruktu spôsobenú historickým vývojom⁶⁰. Z toho vyplýva tiež potreba rozlíšiť rôzne chápanie pojmu koruny do 15. storočia (ako personifikovanej kráľovskej *dignitas*) a po ňom, keď idea stotožnila korunu so štátom, panstvom, oddeleným od osoby konkrétneho panovníka⁶¹. Na základe prameňov môžeme až od uvedeného obdobia (hoci prvky tohto zmysľovania možno objaviť už skôr) hovoriť o náuke podporujúcej podiel šľachty na kráľovskej, resp. vládnej moci prostredníctvom (v Európe v tom období rozšírenej) teoretickej konštrukcie vedúcej nepriamo k abstraktnému chápaniu štátu.

Právnohistorická sumarizácia sa vyjadruje o rozvinutej idei koruny v tom zmysle, že v nasledujúcich storočiach nadobudla definitívne charakter objektu (odmietnuc dovtedy kolísavé chápanie koruny ako subjektu vo vzťahu k panovníkovi, ktorého stelesňovala a zastupovala) štátneho práva, a *in iure* sa ob-

⁵⁹ KARPAT, J.: c. d., s. 19.

⁶⁰ Do akej miery je konštrukt koruny výsledkom čisto teoretických názorov alebo či ide o reálny právny prostriedok stavovskej (šľachtickej) apologetiky vo svojich politických a mocenských zámeroch, o tom si nedovoľme špekulovať. Viď napr. MOLNÁR, K.: Alkotmánytörténeti illúzió-e a magyar alkotmányfejlődés jellegzetes közjogi iránya? (Reflexiók Eckhart F.: „Jog- és alkotmánytörténet“ című dolgozatára). In: Magyar jogi szemle könyvtára, 35, 1931, s. 44.

⁶¹ GÁBRIŠ, T.: Uhorské feudálne právo spred roku 1800 platné na začiatku 20. storočia a právnohistorický romantizmus, s. 110.

jektivizovala v štátnej moci (v dnešnom chápaní trojdelenia na zákonodarnú, výkonnú a súdnu), prináležiacej v stavovskej monarchii konca 15. storočia už rielen panovníkovi ale aj stavom, vychádzajúc z teórie organického učenia o štáte⁶².

Vo svojej rozvinutej podobe učenie o svätoštepanskej korune bolo niekoľko-dimenzionálne:

- označovala uhorský štát a vyjadrovala jeho suverenitu,
- predstavovala štátne (nedeliteľné a nedotknuteľné) územie suverenity svätoštepanskeho kráľovstva, na ktorom štátne orgány vykonávali svoju moc;
- reprezentovala štát ako inštitúciu a právnickú osobu.

V politického uhla pohľadu, idea koruny zapadala do štátoprávnych, moc legitimizujúcich argumentov na podporu nárokov panovníka na panovanie, na druhej strane v prípade po vzraste politickej prevahy stavov si ju šľachta osvojila ako účinný nástroj v boji s kráľom v dobe stavovskej monarchie. Historickým vývojom sa však napokon ako všetky stredoveké právne „anachronizmy“ prekonala aj idea svätoštepanskej koruny, v slovenskom národnom okruhu najneskôr so vznikom I. ČSR, v maďarských nacionálnych kruhoch sa udržala ešte do druhej svetovej vojny, no nastupujúci komunistický režim ju definitívne ako neaktuálnu tvárou v tvár antimonarchizmu a medzinárodného internacionalizmu odmietol. Skutočnosť, že sa v súčasných deklaráciach Maďarskej republiky opätovne objavujú zmienky a výzvy na jej oživenie, pokiaľ nepresiahnu rolu čirej národnej hrdosti na vlastnú minulosť, a nie na jej návrat, môžu sa vnímať s porozumením.

ZUSAMMENFASSUNG

Den Begriff der Krone ist es ganz sicher angebracht als ein Begriff der mittelalterlichen europäischen Rechtskultur zu betrachten, deren Bestandteil nach der Formierung der Theorie der ungarischen (bzw. Sanktstephanischen) Krone natürlich auch das ungarische kulturell-rechtliche Bereich ist. Diese Idee hat vor allem eine große symbolische Bedeutung, die sich aber im Laufe der Zeit geändert hat, ähnlich wie die Bedeutung der mittelalterlichen Symbole. Deswegen müssen die verschiedenen Betrachtungsweisen des Begriffs der Krone bis 15. Jahrhundert (als die personifizierte königliche *dignitas*) und nach dem 15. Jahrhundert (die Krone ist mit dem Staat, mit der öffentlichen Gewalt identifi-

⁶² KARPAT, J.: c. d., s. 78.

ziert, getrennt von der Person des jeweiligen Königs⁶³) unterschieden werden. Auf Grund der vorhandenen Dokumente kann erst von dieser Zeit ab über eine Theorie gesprochen werden, die Beteiligung des Adels an der Ausübung der königlichen, bzw. Regierungsgewalt unterstützte. Mittel dazu war eine (in derzeit schon europaweit verbreitete) indirekt zur abstrakten Staatsauffassung leitende theoretische Konstruktion

In den folgenden Jahrhunderten hat sie endgültig die Eigenschaft einer staatsrechtlichen Institution erworben, und *in iure* hat sie sich in der Staatsgewalt (in heutiger Auffassung geteilt auf die Gesetzgebungs-, Vollziehungs- und Rechtssprechungsmacht) objektivisiert, die in der Ständemonarchie am Ende des 13. Jahrhundert im Sinne der organischen Staatslehre nicht nur dem König, sondern auch den Ständen gehörte.

In ihren entwickelten Form hatte die Sanktstefanskronenlehre mehrere Dimensionen:

- die ungarische Krone bezeichnete den Staat und war Ausdruck seiner Souveränität,
- sie stellte das unberührbare und untrennbare Souveränitätsgebiet des Sanktstephanischen Königreichs, auf dem die Staatsorgane ihre Gewalt ausübten,
- sie repräsentierte das Staat als Institution und juristische Person.

Politisch betrachtet war die Idee der Krone einerseits eine Gelegenheit, die Machtansprüche des Herrschers staatsrechtlich zu unterstützen, und andererseits nachdem der Adel die politische Oberhand erworben hatte, wurde sie ein wirksames Mittel im politischen Kampf des Adels mit dem König in der Zeit der Ständemonarchie. Im Laufe der historischen Entwicklung wurde sie als alle anderen mittelalterlichen rechtlichen „Anachronismen“ überwunden.

⁶³ GÁBRIS, T.: Uhorské feudálne právo spred roku 1800 platné na začiatku 20. storočia a právnohistorický romantizmus, s. 110.